ОСНОВНО УЧИЛИЩЕ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“
СЕЛО РАКЕВО, ОБЩИНА КРИВОДОЛ, ОБЛАСТ ВРАЦА
e-mail: info-602086info-602086@edu.mon.bg, тел: 0877161268

УТВЪРДИЛ:
ИЛИАНА ГЕОРГИЕВА
Директор ОУ“ Васил Левски“ с. Ракево

МЕХАНИЗЪМ
ЗА
ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ И НАСИЛИЕ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ В ОУ ” ВАСИЛ ЛЕВСКИ “- С. РАКЕВО, ОБЩ. КРИВОДОЛ през 2024/2025 УЧЕБНА ГОДИНА

Настоящият документ е актуализиран на заседание на ПС / Протокол № 13/12.09.2024 г. и утвърден със Заповед № РД-05-811/ 12.09.2024 г.

I. Въведение

Превенцията на насилието и тормоза в училището и създаването на сигурна училищна среда изисква прилагането на цялостен и системен подход, който може да се постигне, чрез насърчаване на информирано и компетентно участие на всички членове на училищната общност – ученици, учители, специалисти, ръководство, родители и местна общност чрез прилагане на цялостен училищен подход.

Усилията са насочени към подкрепа и утвърждаване на позитивна училищна култура, основана на взаимно уважение, равенство и справедливост, сътрудничество и сплотеност, за развиване на положителното отношение на учениците към ученето и редовното им посещение в училище. Училищната политика за противодействие на училищния тормоз и насилие се споделя и изпълнява от всички участници в образователния процес – ученици, училищен екип, родители.

II. Цели на политиката за противодействие на тормоза и насилието в училище

- Повишаване на осведомеността на учениците, учителите и родителите относно различните форми на тормоз и насилие и техните последици.
- Подкрепа за личностно развитие на ученика;
- Насърчаване на толерантност, уважение и съпричастност между учениците;
- Изграждане на позитивна училищна среда;
- Да се създаде безопасна и приобщаваща училищна среда, където всеки ученик се чувства уважаван и ценен;
- Утвърждаване на позитивна дисциплина;
- Развиване на подкрепяща училищна общност;
- Споделено разбиране за насилието и тормоза и последиците от него;
- Подкрепа и мотивиране на учениците и служителите за изграждане и повишаване на капацитета за справяне с насилието;
- Партньорство с родителите;

III. Принципи на политиката за противодействие на тормоза и насилието в училище

- Нулева толерантност към насилието и тормоза;
- Равенство и справедливост;
- Подход ориентиран към благосъстоянието на ученика;
- Бърза и адекватна реакция при възникване на инциденти с тормоз и насилие;
- Сътрудничество и партньорство между всички заинтересовани страни;
- Подкрепа и рехабилитация за психологическа и емоционална подкрепа на жертвите на тормоз и насилие;
- Непрекъснато усъвършенстване и оценка за противодействие на тормоза въз основа на събрани данни, нови изследвания и добри практики;

IV. ДЕФИНИЦИЯ

Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие", дадена в параграф 1, т. 1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето: „Насилие" над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

„Физическо насилие" е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето.

„Психическо насилие" са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на ученика, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и

неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за ученика, да осигури подходяща подкрепяща среда.

„Сексуално насилие“ е използването на дете за сексуално задоволяване. Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световна здравна организация е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табута на обществото“.

„Пренебрегване“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи. Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

Какво е тормоз?

Тормозът е специфичен вид насилие сред учениците и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен. Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни. Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо травматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса.

Ключови в разбирането за тормоза са следите характеристики:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи ученик;
2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира;
3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие.

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

Физически тормоз, например, блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение.

Психически тормоз, например, подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на личните вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене; словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят ученик на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група – под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с учениците, обект на тормоз.

Сексуален тормоз – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измисляне на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

„Кибер насилие“ и „Кибер тормоз“ са насилие и тормоз, които се осъществяват в дигитална среда чрез дигитални устройства. Включват създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на ученик или го унижават: снимането на ученик с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др. Ако ученик е въвлечен в рискова ситуация онлайн, това винаги има своите отражения в реалния му живот. Преживяванията за ученика могат да бъдат дори по унизителни, тъй като кибертормозът не може да бъде прекратен веднага и е достъпен до много по-голям кръг хора.

Разлики между тормоз и закачки или игра между учениците:

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои – от самите ученици. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между учениците. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на учениците, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- Ако учениците се закачат, бутат или блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра.
- Ако един от учениците е видимо напрегнат, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другият ученик е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.
- Ако ученикът не се чувстват добре от закачките и подигравките, тогава поведението може да е тормоз.
- Ако ученикът, към когото са отправени подигравките, поиска от друг ученик да спре и той или тя не спират да се подиграват, тогава става въпрос за тормоз.
- Ако ученикът, който дразни, продължава да дразни или дразни отново и отново, това е тормоз.
- Ако дразненето е за нещо, което ученикът не може да промени (височина, носене на очила, тегло, способност да чете, атлетически способности и пр.), тогава може да е тормоз.
- Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, това е тормоз.
- Ако един ученик е по-силен или по-популярен, по-голям на възраст или по-властен, това може да е тормоз.

Ако се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди учениците да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

Физическото насилие и тормоз са формите, които възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към тях.

Психическото насилие и тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като не са така видими, а и учениците, от своя страна, нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания. Проблемът се задълбочава, когато психическото насилие и тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други се подценяват от възрастните и се считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на учениците. Ето защо е важно да се обърне внимание още при първите признаци за съществуването на насилие и тормоз.

Признаци, по които може да се разпознаят насилието и тормозът:

Разпознаването на насилие и тормоз включва следните физически и поведенчески признаци:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрични отговори;
- безпокойство и крайности в поведението – от агресивност до пасивност;
- лоша представа за себе си – учениците смятат, че са заслужили насилието;
- прекалена отстъпчивост на ученика и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище;
- чести отсъствия от определени часове;

- ученикът може да стане затворен и изолиран, да не желае да контактува с връстниците си;
- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на ученика;
- бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
- употреба на алкохол, медикаменти, занемаряване (постоянно обличане на едни и същи дрехи или отказ да се сресва косата си);
- психосоматични симптоми като болки в стомаха, главоболие, гадене и др., оплаква се, че сънува кошмари и сънят му е нарушен;
- различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възраст);
- наблюдават се промени в навиците или в използването на интернет и социалните мрежи.

Тормозът между ученици спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Според чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

Превенцията на насилие и тормоз включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище клас, например създаване на правила на отношения в класа, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждани в часа на класа или по друго време. Дискусиите са възможност в класа да се поставят за обсъждане въпроси, които вълнуват или смущават учениците, като по този начин се създава пространство за мислене и отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне и развиване на нови умения и модели за ненасилствени отношения и поведение.

Интервенциите включват отговора на институцията при възникнали ситуации на насилие и тормоз. Това са последователни действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на насилие, тормоз и криза и се реализират като отчитат индивидуалните потребности на всеки ученик, въвлечен пряко или косвено в ситуацията, като се прилага принципа на най-добрия интерес на ученика.

V. Обхват на политиката на механизма за противодействие на тормоза и насилието в училище.

Политиката на механизма за противодействие на тормоза и насилието в училище се отнася за ученици, учители, ръководство, родители, външни специалисти и гости. Тя обхваща всички аспекти на училищния живот, включително учебни часове, извънкласни дейности, училищни събития и онлайн среда.

VI. МЕРКИ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА:

1. Система от мерки за реализиране на сигурна образователна среда:

1.1. Създаване на координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза. Съветът се ръководи от заместник директор и включва в състава си училищен психолог, учители, ученици и родители.

1.2 Оценка на ситуацията

Оценката съдържа описание на следното: До колко са запознати заинтересованите страни с темата за насилие и тормоз? Какви видове и форми на насилие и тормоз има в училището. Колко често те се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кои са участниците? Как се е реагирало до момента? Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна?

Оценката се организира от ръководството на институцията и се осъществява от координационния съвет в началото и в края на всяка учебна година с цел определяне на формите и видовете тормоз, участниците в тормоза и местата, където най- често се случва. Провежда се чрез анонимен въпросник от класните ръководители до 3 седмици от началото на учебната година и до 3 седмици преди края на учебната година. Резултатите се обработват в десетдневен срок от УКС за справяне с насилието. След обобщаване на резултатите от изследването, УКС запознава педагогическия персонал с оценката на проблема на Педагогически съвет, а непедагогическия персонал – на Общо събрание. Резултатите могат да се обсъдят и на родителските срещи и в часовете на класа.

1.3. Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза

На базата на извършената оценка се изготвя план за противодействие на училищния тормоз от УКС за справяне с насилието, който се актуализира всяка година до края на месец октомври. Планът включва описание на всички дейности по превенция и интервенция на ниво институция и ниво клас и е индивидуален за всяко училище. В плана са очертани срокове и отговорности по изпълнение на дейностите по превенция и интервенция.

2. Дейности за предотвратяване на училищния тормоз:

А. Дейности по превенция на равнище институция

- Със заповед на Директора на ОУ е създаден УКС за справяне с насилието, който да планира, проследява и координира усилията за справяне с училищния тормоз.
- УКС за справяне с тормоза, съгласувано с класните ръководители договаря единен механизъм с ясно разписани отговорности, за предотвратяване и реагиране при проява на тормоз и насилие в ОУ.
- УКС за справяне с насилието, съгласувано с класните ръководители обобщава всички предложения за правила на поведение и ценности, направени от класовете и формулира общоучилищни ценности и правила, които стават част от училищната политика.
- Актуализиране на етичен кодекс на училищната общност, съгласно ЗПУО. Етичният кодекс на училищната общност включва всички участници в училищното образование.
- Комисията за актуализиране на Правилника за дейността на ОУ „Васил Левски"- с. Ракево, разработва предложения за промени в него, произтичащи от настоящия механизъм, предлага ги за обсъждане и приемане на ПС.
- Администраторът на училищния сайт отговаря за запознаване на училищната общност и родителите с настоящия „Механизъм за противодействие на тормоза между учениците в ОУ „Васил Левски"- с. Ракево, като публикува тези документи в училищния сайт.
- Планиране на конкретни дейности по превенция на ниво клас
- Осигуряване на участие на учениците в подготовката, организирането и реализирането на дейностите по превенция.
- Всички учители в ОУ „Васил Левски" - с. Ракево предлагат на УКС мерки за изработване на процедура за усъвършенстване на системата на дежурство с оглед на това да бъдат обхванати местата, където при етапа на оценка е установено, че се извършва тормоз.
- УКС за справяне с насилието организира и провежда подкрепящо обучение на класните ръководители на тема: „Какво представлява тормозът, разпознаваме ли го, какво можем и искаме да направим и как да го направим?".
- Председателят на училищната комисия за квалификация, съгласувано с директора планира обучения за повишаване на квалификацията на учителите в областта за справяне с училищния тормоз.
- Въвеждане на Дневник за случаи на насилие и тормоз за съответната учебна година.
- Включване на учениците с проблемно поведение в спортни клубове и клубове по интереси.
- Модернизиране на системи за сигурност и контрол на достъпа в училището.

- Провеждане на колективни и индивидуални срещи с цел информиране от класните ръководители „Управление на конфликтите и агресията в училище" .
  - сред родители на родителски срещи и в приемното време на класния ръководител;
  - сред ученици в час на класа и в приемното време на класния ръководител.

Б. Дейности ниво клас:

С цел създаване на пространство, в което се говори открито за тормоза:

- в часа на класа всеки класен ръководител използва формите на групова работа, дискусия, решаване на казус, споделяне на опит за разясняване на проблема за същността и видовете тормоз между учениците;
- учителите по БЕЛ, история и цивилизации, география и икономика планират теми от учебното съдържание за работа и анализ по проблема насилие, ценностите, социалните роли, функциониране на институциите;

Примерни теми:

- „Реакция при тормоз и насилие в училище"
- „Отговорност на учениците за своето поведение"
- „Изграждане на умения за справяне с различните форми на насилие"
- „ Как емоциите ръководят поведението ни?"
- „Как да реагираме на лошо отношение?"
- „Ценностите – какво са, какви могат да бъдат, как се проявяват в поведението, как се прилагат в ежедневието?"
- „Кибертормоз: Какво представлява и как можем да го спрем"
- „Какво е тормоз? Видове и последици."
- „Разпознаване на тормоза и насилието"
- „Толерантност и уважение към различията"
- „Социални и емоционални умения"

- Класните ръководители провеждат перманентни разговори с родителите в индивидуални или групови срещи за това какво е тормоз и какви са преживяванията на извършителя и потърпевшия, дали той се чувства унизен или заплашен.
- Всеки клас заедно с класния ръководител изработва общи правила на поведение и ценности в училище.
- Класният ръководител, заедно с учениците изработва процедура, описваща мерките в случай на нарушаване на правилата.
- Провеждане на съвместни действия между класен ръководител или учител и психолог и включване на външни специалисти. Може да се организират допълнителни занятия с целия клас с подкрепата на психолога. Може да се покани и външен за училището специалист.
- Ученическият съвет, съвместно с психолога организират отбелязването на Международен ден на толерантността, отбелязване на Международния ден на доброволчеството, отбелязване на Международен ден на думата "Благодаря, отбелязване на Международен ден на прегръдката, отбелязване на Международен ден на търпението.
- Отбелязване съвместно с родители и ученици деня за борба с тормоза в училище - „Ден на розовата фланелка"
- Създаване на позитивна атмосфера в училище, чрез отбелязване на „Седмица на доброто".
- Психологът сформира група за взаимопомощ по методът „Връстници обучават връстници".
- Провеждане на неформални срещи- разговор в училище с родители, учители и ученици с цел обсъждане и изготвяне на мерки за превенция на насилието и тормоза в училище.
- Провеждане на тренинг с психолог и класни ръководители на 1 и 2 клас на тема: „Панди и ловци", в който ще се идентифицира и назовава насилието и ще се зададат правила, които да сигнализират за наличието на насилие.

- Провеждане на тренинг с психолог и класни ръководители на 3 и 4 клас на тема: „Разпознаване на видовете тормоз“, в който след прочитане на откъс от книга ще се дискутира темата за насилието и тормоза.
- Провеждане на тренинг с психолог и класни ръководители на 5, 6 и 7 клас на тема: „Думи, които нараняват“, в които ще придобият ясна представа каква сила имат думите. Ще развият чувствителност към емоцията, която маже да предизвика дадена дума или израз у всеки един от нас.
- Използване на посредник при разрешаване на конфликта.
- Провеждане на тематична родителска среща.

В. Дейности за повишаване на соц. умения на учениците

1. За емоционално разпознаване – Организиране на играта „Познай какво мисля аз?“, която насърчава учениците да разпознават и идентифицират емоции - чрез карти с изрази на лица да изкажат какво мислят, че се случва и какви емоции се изразяват.
2. За познаване и приемане на различията – Провеждане на беседа на тема „Аз съм уникален“, в която се изтъкват различни черти и качества на всеки ученик, за да разберат, че всеки един от нас е уникален и има свои силни страни.
3. За развиване на емпатични умения – Организиране на ролева игра на тема „Размяна на ролите“, в която учениците се представят в ролята на другия, имитират действията и неговите емоции.
4. За сътрудничество – Поставяне на задача, общ проект, в която учениците рисуват заедно на тема „Морско дъно“ върху стреч фолио. Рисуват който каквото може за достигане на обща цел/картина.
5. За социално-емоционално развитие - Използване на визуални помощни карти на тема „Мимики“, за да се научат учениците да разбират и да се ориентират в различни социални ситуации – без да се използва реч, за да усетят невербалното общуване.
6. За социално-емоционално развитие - Игра – драматизация „Дядо вади ряпа“, в която всички ученици могат да се включат и получат роля.
7. Социални истории на тема „Не всички живеем в приказка“ – учениците разказват кратки, описателни истории, които представят конкретна социална ситуация. Учениците демонстрират очакваното поведение. Това им помага да разберат и предвидят различни аспекти на социалното взаимодействие.

В. Дейности на ниво общност:

1. Класните ръководители съдействат на УКС за подобряване на комуникацията и взаимодействието между училищната и родителската общности; за издирване на родители от областта на помагащите професии, като психолози, социални работници, лекари, журналисти, спортисти, музиканти, драматурзи, художници и др., които да бъдат включени в различни училищни инициативи.
2. УКС за справяне с насилието, съгласувано с директора на ОУ осигурява реални партньорства с външни за училището организации, служби и специалисти:

- Дирекция "Социално подпомагане" - Отдел „Закрила на детето“ ;
- Местна комисия за БППМН ;
- МВР – Детска педагогическа стая ;

VII. ПЪРВОНАЧАЛНИ ДЕЙСТВИЯ ПРИ ВЪЗНИКВАНЕ НА КРИЗИСНА СИТУАЦИЯ В УЧИЛИЩЕ:

1. Уведомяване директора на училището.
2. Установяване степента на критичност на събитието и при нужда позвъняване на тел. 112.
3. Директорът уведомява началника на РУО Враца по телефон или имейл до 1 час.
4. Уведомяване родителите/настойниците на учениците, попаднали в критичното събитие или ситуация.

5. Организиране работата на присъстващите в зависимост от спецификата на кризисната ситуация или събитие.
6. Оставане на мястото на събитието /ако е наложително и възможно/ до пристигане на съответните служби.
7. Анализ и преценка на психологическото състояние на потърпевшите и при необходимост уведомяване Националната мобилна група за психологическа подкрепа.
8. Изготвяне на писмен доклад до началника на РУО Враца в срок до 24 часа- описание, анализ, предприети мерки.

VIII. ДЕЙСТВИЯ ЗА СПРАВЯНЕ С УСТАНОВЕН УЧИЛИЩЕН ТОРМОЗ В ОУ „Васил Левски"- с. Ракево.

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои от самите ученици. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. Важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между учениците. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на учениците, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват.

Ако се касае просто за приятелска игра учителят може да се намеси, за да предупреди учениците да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз е необходимо да се предприемат следните действия.

1. Прекратяване на ситуация на тормоз.

Задължение на всеки учител/служител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел, като:

- В случай на физически тормоз учениците трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно;
- Трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията;
- Важно е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение.

2. Реакции спрямо ученика, упражнил тормоз.

2.1. Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата. Той се прилага от класният ръководител.

- Учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, показва ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че хората правят грешки, които следва да бъдат поправени, без да се налагат наказания;
- Ключов момент във възстановяването на щетата е, че класният ръководител разговаря с ученика, а ученикът сам избира и решава как ще поправи грешката си. С това негово решение трябва да се съгласи и потърпевшия от тормоза ученик;
- Класният ръководител изслушва ученика, упражнил тормоза в отсъствието на потърпевшия ученик;
- След изясняване на ситуацията и постигане на договорка, класният ръководител за определен период от време проследява поведението на учениците и дава обратна връзка;
- Класният ръководител може да потърси съдействие и от другите учители и от възпитателите, които също могат да подпомогнат работата на учителя като наблюдават ученика във взаимоотношенията му с другите ученици и дадат насоки за действията и мерките, които учителят да предприема при необходимост.

2.2. При повтаряне на едни и същи нарушения на правилата се прилага подходът за възстановяване на щетата, уведомяване на класния ръководител и УКС, като се съставя протокол за тормоз.

- Класният ръководител уведомява родителите за случилото се, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията;
- Разговорът се провежда в партньорски взаимоотношения, като се предоставя

отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки;

- Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и неглижирането на другия ученик от тяхна страна само ще задълбочат конфликта;
- От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат;
- Учителят насочва родителите за консултация със специалист.

2.3. При много сериозно ниво на тормоз – злоупотреба със сила, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето, телесния интегритет, както на ученика-жертва, така и на ученика - извършител се уведомява Дирекция социално подпомагане – Отдел за закрила на детето, Държавната агенция за закрила на детето или МВР.

- Учителят или служителят, станал свидетел на подобен тормоз, ако не може да се справи сам е длъжен да потърси помощ от дежурния екип в училище или други лица, намиращи се в района на инцидента;
- След прекратяване на физическия контакт между лицата, свидетелят на тормоза уведомява директора на ОУ и регистрира ситуацията на насилие в Дневник за случаи на тормоз в училище;
- Директорът свиква УКС за справяне с тормоза и уведомява отдела за „Закрила на детето" по местоживеене, инспектор ДПС, местната комисия за БППМН, РУО и полицията;
- УКС за справяне с тормоза обсъжда ситуацията на свое работно заседание и съставя протокол за тормоз, уведомява класния ръководител и родителите на учениците като ги насочва към местната комисия за БППМН и полицията, ОЗД и общината по силата на координационния механизъм.

3. Реакции спрямо ученика, който е обект на тормоз

Работата с ученици, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение:

- Класният ръководител говори с ученика, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило;
- Необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;
- Класният ръководител наблюдава ученика в следващите дни, за да се увери как се чувства и при необходимост отново разговаря с него.

4. Реакции спрямо наблюдателите

- Класният ръководител изтъква тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. От останалите очаква да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- Класният ръководител убеждава да се отговоря на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая;
- Класният ръководител насърчава учениците за грижа спрямо учениците, станали обект на тормоз.

IX. УЧИЛИЩНА СИСТЕМА ЗА НАСОЧВАНЕ КЪМ ДРУГИ СЛУЖБИ

1. **Регистриране на ситуации на тормоз.**
   - Създава се Дневник за описване на ситуации на училищен тормоз;
   - Всяка ситуация на тормоз се описва в Дневника от учители/служителя, който я е наблюдавал с цел проследяване развитието на случая във времето и планиране на подходяща интервенция;
   - Дневникът съдържа кратко описание на всяка ситуация, кога се е случила, кои са участниците и какви мерки са били предприети;
   - Дневникът се съхранява на общодостъпно място в учителската стая;
   - Класните ръководители следят вписаните в Дневника случаи и предприемат необходимите мерки за взаимодействие с учителите, родителите и психолога.
2. **Включване на родителите**
   - Във всички случаи е необходимо родителите да бъдат уведомени за случилото

се, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията;

- В разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другия ученик, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна;
- Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и неглижирането на другия ученик от тяхна страна само ще задълбочат конфликта;
- Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се остави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки
- От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат;
- В случай че родителите откажат да съдействат или по някакъв начин саботират действията на училището учителят следва да се обърне към координационния съвет и случая да се обсъди.

3. Насочване към други служби.

В случаите, при които поведението на ученика се отличава с изразени агресивни прояви, снижен контрол върху гнева, склонност да разрешава конфликтни ситуации с насилие е необходимо да бъде потърсено съдействие от страна на отдел „Закрила на детето" по местоживеене. Като първа стъпка се уведомява директора на училището, който е задължен да уведоми съответния отдел „Закрила на детето" по местоживеене, местните комисии за БППМН, полицията и всички останали участници в мултидисциплинарния екип по силата на координационния механизъм.

В тази връзка е необходимо да бъде потърсено съдействие от страна на социалните работници от отделите „Закрила на детето" към Дирекциите „Социално подпомагане". Социалният работник е професионалистът, който може да проучи ситуацията, в която се намира ученика, условията, при които живее, родителският капацитет и при необходимост да предприеме мерки, които да подпомогнат детето и семейството като цяло.

Приложение:

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО В ИНСТИТУЦИИТЕ В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз.
2. Подход за възстановяване на щетата.
3. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.
4. Насочване на ученика и неговите родители към програми и услуги в общността.
5. Действия при насилие на ученик срещу член на екипа на институцията.
6. Действията при насилие на възрастен срещу ученик.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на институцията срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата училищна общност, за да бъде максимално ефективна.

Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между учениците, както и поведението, което е неприемливо. Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз

Задължение на всеки служител на институцията е да се намеси, за да прекрати ситуация на насилие/тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от ученик, родител или друг служител от училището:

- в случай на физически тормоз учениците трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно; когато има опасност за живота на ученик, неговото здраве и физическия интегритет може да се използва разумна физическа сила под формата на избутване, издърпване, задържане на място.
- не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и ученикът, което е потърпевш, особено в присъствието на ученикът, което е нанесло насилието/тормоза и на други ученици, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към учениците – свидетели на насилието, към средата, а не към активните участници и потърпевшите в ситуацията на насилие;
- когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

2. Подход за възстановяване на щетата

Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена на друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата общност, включително и с учениците, и да бъде част от политиката на институцията. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този

принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети. Подходът за възстановяване на щетата изисква време и по-задълбочен разговор с ученикът, който е извършил насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от учителя/класния ръководител, психолога. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа, а не за да бъде наказан:

- като първа стъпка учителят/класният ръководител изслушва ученикът. Не е желателно ученикът да се изслушва съвместно с потърпевшият ученик;
- ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителят/класният ръководител разговаря с ученикът, а ученикът само предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и ученикът, който е потърпевш от насилието. Този процес се медиира от ангажирания в случая учител/класен ръководител или психолог;
- след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, учителят/класният ръководител за определен период от време проследява поведението на учениците и дава обратна връзка. Учителят може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на учениците и да реагират своевременно. Психолога също може да подпомогне работата на учителя като наблюдава ученикът във взаимоотношенията му с другите ученици и даде насоки за действията и мерките, които учителят да предприема при необходимост;
- при преценка може да бъде насочено към услуги в общността .
- насочване на ученикът и неговите родители към програми и услуги вобщността.

3. Действия при инцидент, криза или при повторна ситуация на насилие или тормоз

При повторна ситуация на насилие или когато има случай на инцидент или криза се следват предписанията от механизма, описани в *Приложение 1.* Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия:

- при инциденти и кризи се препоръчва работа в групов формат (например работа с целия клас), като кризисна интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. в определени рамки – затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство, в което да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка.
- Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от психолога, а при липсата на такъв специалист веднага да се потърси съдействие от Националната мобилна група за психологическа подкрепа, състояща се от кризисни психолози към МОН, мобилната група или специалист от услуга в общността или мобилни кризисни психолози от Държавната агенция за закрила на детето. Честа спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказване на „насилника“. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че ученикът, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а ученикът, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите;
- работата с ученици, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е учителят/класният ръководител да поговори с ученикът, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо

отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;

- погрешно е открито и публично пред другите ученици да се оказва подкрепа на потърпевшият ученик, защото това допълнително ще урони достойнството му пред неговите връстниците. При този първи разговор е важно да се предложи на ученика подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;
- необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;
- ученикът трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори. Може да му се предложи да поговори с психолога в институцията;
- не е препоръчително да се прави среща между ученикът, върху който е упражнено насилието, и ученикът, който е извършило насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последствия.
- при създаване на необходими условия и след съответно обучение на специалистите в училището може да се реализира медиация с цел възстановяване на емоционалната и моралната щета и взаимовръзките между учениците.
- наблюдавайте ученика в следващите дни, за да се уверите как се чувства, и при необходимост отново разговаряйте с него;
- необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;
- не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на институцията;
- валидират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на институцията. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- пасърчават се отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая;
- при преценка ученикът може да бъде насочено към услуги в общността.

4. Насочване на ученика и неговите родители към програми и услуги в общността

Насочването на ученика и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от психолога или ако няма такъв – от класния ръководител. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми – къде може да се консултират, колко струват консултациите, какво представляват консултациите, какъв е метода на работа и т.н. Всяко училище следва да има актуална информация за наличните услуги в общността, като центрове за превенция и консултативни кабинети към местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, центрове за обществена подкрепа, комплекси за социални услуги, общински съвети по наркотичните вещества, програми, предлагани от неправителствени организации и др. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и ученикът да се възползват, а не да го приемат като мярка за наказание.

5. Действия при насилие на ученик срещу член на екипа на институцията

- Действието се прекратява незабавно от възрастен, който е в близост до мястото на извършеното насилие.
- Оказва се помощ в случай, че има пострадал/пострадали.
- Ученикът трябва да бъде отделен с оглед на възстановяване на сигурността. Отделянето на ученика може да бъде временно, до успокояването му, осъществява се психологическо консултиране/кризисна интервенция.
- Уведомяват се родителите на ученика.

- С ученика започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. С него задължително разговаря психолог. Последният дава становище след оценката на проблема и поведението за целите на вземането на решение за последствията от Педагогическия съвет.
- Училището организира провеждане на педагогически съвет за вземане на решение за последващи действия. Обсъждат се възможни действия и се прави план за работа с ученика.

6. Действията при насилие на възрастен срещу ученик

При насилие на възрастен над ученик незабавно се подава сигнал към ОЗД и/или полиция и се свиква Координационния механизъм за ученик в риск. Училището извършва последователни действия – описани в *Приложение 3:* Кога, кой и къде може да подава сигнал за ученик в риск? С пострадалият ученик разговаря психолог, който прави оценка и изготвя становище.

КОГА, КОЙ И КЪДЕ МОЖЕ ДА ПОДАВА СИГНАЛ ЗА УЧЕНИК В РИСК?

1. Кога се подава сигнал за ученик в риск?
2. Кой подава сигнал за ученик в риск или в ситуация на насилие и тормоз?
3. Къде може да се подава сигнал за ученик в риск или в ситуация на насилие и тормоз?

1. Кога се подава сигнал за ученик в риск?

Съгласно Закона за закрила на детето (чл. 7, ал. 1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане", Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

Съгласно ал. 2 „Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна".

2. Кой подава сигнал за ученик в риск от насилие и тормоз?

При идентифициране на случаи на насилие и тормоз на ученици в училището директорът на институцията следва да бъде незабавно уведомен. От страна на институцията сигналът се подава от директора.

Всеки член на институцията, който е станал свидетел на ситуация на насилие и тормоз, е длъжен незабавно да уведоми ОЗД и /или полицията.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 10, ал. 5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали.

В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в институцията може да проведе консултация, като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с консултант на телефон 116 111, а в ситуации на кибернасилие и кибертормоз – да се свърже с Националния център за безопасен интернет на телефон 124 123 или чрез сайта www.safenet.bg .

3. Къде може да се подава сигнал за ученик в риск от насилие и тормоз?

Към Държавната агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111, която работи 24 часа в денонощието. Линията е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждащите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. В случаи, касаещи насилие и тормоз в интернет (кибернасилие и кибертормоз), сигнал може да се подава към Националния център за безопасен интернет. Към центъра функционира консултативна линия, отворена в работните дни между 10 и 16 часа на телефон 124 123, имейл helpline@online.bg и чат в сайта www.safenet.bg. Консултациите на линията са анонимни и на нея могат да се свързват както деца, така и професионалисти и родители. Сигнал може да бъде подаден и към националния телефон за спешни повиквания: **112.**

Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от визираните органи за закрила – получен от дирекция „Социално подпомагане" (отдел за закрила на детето), Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето той е длъжен да уведоми за това останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция „Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето. Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето" при дирекция „Социално подпомагане" началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето" определеният отговорен социален работник извършва проверката на сигнала до 24 часа от неговото постъпване.

При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на училището – информация за ученика, за взаимоотношенията му с учениците, впечатленията на учителите, т.е. информация, с която да бъде направена оценка на случая. При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти, за да се направи точна оценка и да бъдат съгласувани действията на различните специалисти.

В случай че бъде установен риск за ученика, трябва да бъдат предприети мерки за закрила и да започне работа по случая. Изготвя се общ план, в който се описват планираните мерки, като социалният работник е отговорен и следи за изпълнението на плана. Мултидисциплинарният екип на местно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок за изпълнение. Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни, съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи бъде подкрепено със съдействието на останалите участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат – дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото ученика.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с ученика на равнище училище. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и учениците към подходящи социални услуги и консултации.

С настоящия Механизъм са запознати всички ученици, родители, работници и служители в ОУ „ Васил Левски" , с. Ракево.